

УДК 340.134

ББК 67.01

Славова Наталія Олександрівна,

канд. юрид. наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Донецького національного університету,
Україна, м. Донецьк,
e-mail: slavova@icm.dn.ua

Славова Наталия Александровна,

канд. юрид. наук, доцент кафедры теории и истории государства и права Донецкого национального университета,
Украина, г. Донецк,
e-mail: slavova@icm.dn.ua

Slavova Natalia Alexandrovna,

candidate of law, assistant professor of the department of theory and history of state and law of Donetsk National University,
Ukraine, Donetsk,
e-mail: slavova@icm.dn.ua

ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

ПРАВОТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ

THE LAW-MAKING ACTIVITY: THE CONCEPT AND FEATURES

В статті проведено аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення правотворчої діяльності, виявлено (встановлено) ознаки правотворчості, а саме: новаторський та творчий характер; компетентність; відповідність із законодавством; спрямованість на безпосередню реалізацію прав, свобод та інтересів громадян, суспільства. Значна увага приділена суб'єктам правотворчої діяльності: представники держави (президент, кабінет міністрів, парламент, органи місцевого самоврядування та інші державні органи); народ, громадянське суспільство, недержавні організації тощо. Визначенні головні завдання правотворчості та конкретизовано поняття «правотворча діяльність».

В статье проанализированы подходы отечественных и зарубежных ученых к определению правотворческой деятельности, рассмотрены (определены) признаки правотворчества, а именно: новаторский и творческий характер; компетентность; соответствие с законодательством; направленность на реализацию прав, свобод и интересов граждан, общества. Уделено внимание субъектам правотворческой деятельности: представители государства (президент, кабинет министров, парламент, органы местного самоуправления и другие государственные органы), гражданское общество, негосударственные организации и т. д. Определены основные задачи правотворчества и конкретизовано понятие «правотворческая деятельность».

The article has analyzed approaches of domestic and foreign scientists to definition of the law-making activity; the signs of law-making have been examined (determined), namely innovation and creative nature, competence, compliance with the legislation, trend to implementation of rights, freedoms and interests of citizens and society. The attention is paid to the subjects of the law-making activity: representatives of the state (President, Cabinet of Ministers, Parliament, local self-government authorities and other state powers), civil society, non-governmental agencies, etc. Main tasks of the law-making activity have been determined and the concept «law-making activity» has been specified.

Ключові слова: правотворча діяльність, суб'єкти правотворчої діяльності, компетентність, правова норма, президент, парламент, кабінет міністрів, народ, громадянське суспільство, громадяни.

Ключевые слова: правотворческая деятельность, субъекты правотворческой деятельности, компетентность, правовая норма, президент, парламент, кабинет министров, народ, гражданское общество, граждане.

Keywords: law-making activity, subjects of the law-making activity, competence, legal regulation, President, Parliament, Cabinet of Ministers, nation, civil society, citizens.

Розвиток економіки, соціальної політики, культури України потребує створення та впровадження правових норм, які б задовольняли суспільство та сучасний цивілізований світ. В цьому аспекті особливого значення набуває правотворчість, оскільки перспективи модернізації всіх сфер суспільного життя залежать саме від неї. Проте, на сьогодні ні в юридичній літературі, ні в практичній діяльності не склалися єдиного підходу щодо визначення правотворчості.

При цьому теоретична та практична значущість цієї проблеми значно посилюється, оскільки визначення правотворчості, виявлення її ознак має важливий аспект для реалізації функціонування сучасної правової держави з розвинутою економікою та соціальними пріоритетами. Йдеться про те, що від правотворчості (принципів, суб'єктів правотворчості тощо) залежить правове регулювання, яке впливає на суспільні відносини.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що вивчення проблем правотворчості базується на теоретичних засадах, які розробили С. Алексєєв [1], Р. Гринюк [2], Т. Дідич [3], В. Лазарев [4] та ін. Водночас, питання щодо ознак, поняття правотворчості потребують подальшого вирішення.

Мета цієї статті – конкретизація поняття «правотворча діяльність» та встановлення (виявлення) ознак правотворчості.

У науці існують різні підходи до стосовно поняття правотворчості, однак більшість вчених вважають, що правот-

ворчість – це діяльність уповноважених органів та організацій, яка спрямована на прийняття, зміну, зупинення дій і скасування правових норм. Отже, можна виділити наступні ознаки правотворчості.

Суб'єкт правотворчості. Необхідно зазначити, що перелік суб'єктів правотворчості, на відміну від суб'єктів законодавчої ініціативи не визначено законодавством. Наявність різних поглядів, підходів до визначення правотворчості свідчить про те, що проблема стосовно суб'єктів правотворчості є складною та має багатоаспектний характер. Можна умовно виділити два основних підходи до кола суб'єктів правотворчості. Перший визначає суб'єктів правотворчості як суб'єктів державної влади (компетентні органи). Подібного підходу дотримується С.С. Алексєєв, який наголошує: «правотворчість – це спеціальна діяльність компетентних органів...» [1, с. 89]. В. Чернадчук досліджуючи питання бюджетної правотворчості, також розкриває зміст правотворчості через суб'єктів: правотворчість є особливою формою державної діяльності [5, с. 26]. Лазарев В. В. визначає, що правотворчість – це діяльність компетентних органів, спрямована на створення нормативно-правових актів (далі – НПА) [4, с. 252]. Другий підхід до змісту поняття правотворчості включає крім державних (компетентних) органів, ще й громадянське суспільство, комерційні та некомерційні організації, народ як суб'єктів правотворчості. Ковальський В. С., Козінцев І. П. акцентують увагу на тому, що правотворчість – функція держави, власне це одна із форм діяльності держави в особі компетентних органів, установ та організацій, а також народу, місцевих громад, які уповноважені голосувати, видавати або вдосконалювати НПА [6, с. 13]. Скакун О. Ф. виділяє двох суб'єктів правотворчості: а) державу; б) громадянське суспільство [7, с. 423].

Отже, умовно можна поділити суб'єктів правотворчості на дві групи: 1) представники держави; 2) народ, громадянське суспільство, недержавні організації тощо. До першої групи варто віднести:

– президента. Можливість здійснення правотворчої діяльності витікає з його компетенції, яка встановлена Конституцією України. Основний Закон передбачає, що Президент України призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою; скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим; підписує закони прийняті Верховною Радою України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України; видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України. Таким чином, як доводить Д. В. Мазур, Президент відповідно до законодавства здійснює правотворчу діяльність безпосередньо (видання НПА, який набирає чинності згідно з законодавством без додаткових процедур узгодження), сумісно (підписання НПА прийнятих законодавчим органом), опосередковано (право вето, призначати референдум) [8, с. 104–106];

– парламент – є головним суб'єктом правотворчої діяльності, оскільки ст. 85 Конституції України передбачає повноваження Верховної Ради України, серед яких, внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених Основним Законом; призначення всеукраїнського референдуму; прийняття законів; затвердження Державного бюджету України; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм

економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо;

– Кабінет Міністрів України (далі – КМУ). Відповідно до ст. 117 Конституції України КМУ видає постанови та розпорядження. Ст. 116 Основного Закону надає перелік функцій КМУ, серед яких забезпечення проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; розроблення та здійснення загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України; здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю тощо. Необхідно зазначити, що виконання відповідних функцій можливо тільки через правотворчу діяльність Кабінету Міністрів України (з метою реалізації своїх завдань, КМУ, наприклад, прийнято наступні НПА: Постанова від 3 листопада 2010 р. «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», Постанова від 20 квітня 2011 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» тощо);

– інші державні органи. До цих суб'єктів правотворчості належать: Національна комісія регулювання природних монополій, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку тощо. Вищезгадані державні органи здійснюють правотворчість у відповідних напрямках. Наприклад, Указ Президента «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» серед основних завдань Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг виокремлює: 1) узагальнення практики застосування законодавства України питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення; 2) розроблення і затвердження обов'язкових для виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції. Отже, нормативно-правовим актом визначено, що державний орган є суб'єктом правотворчості у сфері ринків фінансових послуг (крім ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів).

Друга група суб'єктів правотворчості складається з:

– народу. Конституція України визначає, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ (ст. 5). До виключної компетенції народу як суб'єкту правотворчості належать найголовніші питання, а саме, право визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Отже, народ має право брати участь безпосередньо в правотворчій діяльності, таким чином, показуючи, що Україна є правовою державою. З метою забезпечення народовладдя і безпосередньої участі громадян в управлінні державними та місцевими справами в Україні проводяться референдуми (ст. 1 Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми»). Крім того, важливість законів, інших рішень, прийнятих всеукраїнським референдумом визначено законодавством (такі НПА мають вищу юридичну силу по відношенню до законодавчих актів Верховної Ради України), отже народ є первинною ланкою в системі суб'єктів правотворчої діяльності. Необхідно зазначити, що правотворча функція народу є особливою, про що свідчить Рішення Конституційного Суду України № 1-5/2005 від 5 жовтня 2005 р.: «...народові належить право визначати і змінюва-

ти конституційний лад в Україні, а також народ має право приймати нову Конституцію України»;

– підприємств, організацій, установ. Особливість правотворчої діяльності відповідних суб'єктів, визначається тим, що ринкова економіка заснована на принципах вільного підприємництва, господарювання, обмеження державного регулювання економічних процесів тощо. Тому підприємства, організації та установи мають право створювати «внутрішні» НПА (наприклад, статут, колективний договір), які повинні бути санкціоновані державою (державними органами). Останнє десятиліття характеризується зростанням кількості підприємств та організацій. В свою чергу, з'являються нові нормативно-правові акти, які регулюють відповідні правовідносини та діяльність. Закони, укази, постанови та ін. є фундаментом для «життєдіяльності» підприємств, організацій та установ, проте їх недостатньо (йдеться мова не про кількість НПА, а про «спеціальні» правові норми), тому будь-яка діяльність вимагає прийняття відповідних норм стосовно окремого суб'єкта права для здійснення ним певних функцій (такі НПА мають обмежене юридичне значення, оскільки створюються і діють в межах однієї установи, організації, підприємства). Звісно, статут, колективний договір, інструкції, положення тощо складаються відповідно до законодавства. Наприклад, Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» визначає, що в статуті має бути визначено джерела фінансування, порядок використання майна та коштів об'єднання, і вже в статуті міститься конкретизація цього питання (тобто об'єднання самостійно встановлює правові норми щодо регулювання фінансових ресурсів). Крім того, деякі закони прямо «згадують» суб'єктів правотворчості, які належать до другої групи. Так, 1) Закон України «Про культуру» визначає, що держава залучає представників культурно-мистецької громадськості до участі в підготовці проектів нормативно-правових актів (тобто громадські організації мають право не тільки створювати статути, положення, інструкції стосовно своєї організації, а й брати безпосередню участь в правотворчій діяльності в сфері культури); 2) Законом України «Про соціальний діалог в Україні» встановлено, що соціальний діалог в Україні здійснюється з метою вироблення та реалізації державної соціальної і економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин. Звісно, всі ці питання можливо реалізувати шляхом правотворчості. До сторін діалогу (а значить, і до суб'єктів правотворчості) належать об'єднання професійних спілок, які мають статус всеукраїнських, всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців тощо;

– органів місцевого самоврядування. Ведучи мову про місце органів самоврядування в процесі правотворчості, необхідно наголосити, що відповідна діяльність складається з двох систем: державної і громадської. Втім, даний суб'єкт варто віднести до другої групи. Народ здійснює владу опосередковано через органи місцевого самоврядування, але не безпосередньо. Однак територіальна громада утворює відповідні органи, наприклад, районні, обласні ради, які складаються з депутатів і відповідно до закону наділяються правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення та згідно законодавства вони виконують покладені на них функції, які належать до механізму державної влади (наявність владних повноважень посадових осіб тощо). Отже, відповідно до ст. 144 Конституції органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території. За-

кон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає перелік питань, які вирішуються органами місцевого самоврядування за допомогою здійснення правотворчості, наприклад, встановлення місцевих податків і зборів, надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення тощо.

Отже, до суб'єктів правотворчої діяльності можна віднести: представників держави (Президент, парламент, Кабінет Міністрів, органи місцевого самоврядування, інші державні органи) та народ, недержавні організації, установи, підприємства.

Наступна ознака – новаторський і творчий характер. Новаторство – це (від лат. *novator* – винахідник, обновитель) діяльність, спрямована на появу чогось нового, здійснення нових прогресивних ідей в певну галузь. Новаторську спрямованість правотворчої діяльності зумовлюють соціально-економічні, політичні, екологічні, культурні перетворення, які вимагають відповідного оновлення законодавства. Таким чином, сучасне динамічне життя спрямовує суб'єктів правотворчості на новаторську діяльність для удосконалення законодавства та приведення його до певних вимог.

Іерінг Р. вказує, що право не може здійснювати одні й ті ж норми регулювання життя для всіх часів і всіх народів [9, с. 180], оскільки глобалізація світових економічних, соціальних процесів ставить на порядок денний опанування новими технологіями, що в свою чергу, вимагає надати певним відносинам правової форми («правової оболонки»). Наприклад, із розвитком комп'ютерних технологій створюються та приймаються нові НПА, а саме, Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження використання у 2010 році коштів, передбачених у державному бюджеті на інформатизацію та комп'ютеризацію загальноосвітніх навчальних закладів»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Державних санітарних норм і правил влаштування, утримання, обладнання та організації роботи закладів, які надають послуги з комп'ютерної ігрової діяльності дітям» тощо.

Необхідно зауважити, що творчий характер є невід'ємною частиною правотворчості. Творчість – це перетворення світу у відповідності з ідеалами та прагненнями. Важливим для суб'єктів правотворчості є не тільки генерація нових ідей, а й уміння сприймати нові соціально-політичні, правові явища, створювати нові НПА, які будуть адаптовані до певних вимог з урахуванням відповідних правил (наприклад, юридичної техніки) та обставин (наприклад, екологічна криза).

Наконець М. виділяє наступні ознаки творчості (за А. Т. Шумилиним):

- новизна продукту творчості (як матеріальних, так і духовних, суспільних цінностей);
- оригінальність – використовуються нестандартні способи та засоби;
- створення нових корисних комбінацій з елементів існуючих предметів;
- органічний зв'язок з пізнанням і законами дійсності;
- головним змістом творчості є постановка і розв'язання проблем, які виникають як суперечності на шляху задоволення потреб людини;
- творчість є формою розвитку суспільства, середовища, культури;
- творчість є вищим видом діяльності;
- єдність духовного та матеріального;

– ідеальне перетворення випереджає матеріальне, предметне [10, с. 55].

Такі ознаки можна пов'язати з правотворчістю, 1) ціннісним «продуктом» правотворчості є, наприклад, нові нормативно-правові акти, правові норми; 2) в правотворчості використовуються способи та засоби юридичної техніки, які притаманні тільки правотворчій діяльності; 3) в основу правотворчої діяльності покладено процес пізнання суб'єктом правотворчості навколишньої дійсності. У структурі наукового пізнання виділяють емпіричний та теоретичний рівні. На емпіричному рівні пізнання притаманні збір фактів, первинне узагальнення, опис дослідних даних, класифікація. Наприклад, при соціологічному методі для пізнання правової дійсності в сфері охорони здоров'я основним, є соціологічні опитування, спостереження тощо. Цілі соціологічного дослідження охорони здоров'я полягають у встановленні факторів, які впливають на якість, своєчасність, гарантії медичного обслуговування. Відповідний метод пізнання дає змогу отримати конкретні об'єктивні данні та виявити принципи, чіткі правила, про те, яким чином слід реформувати законодавство (наприклад, з'ясувати чи може бути трансплантація платною/безоплатною, якщо так, то яким чином треба «розвивати» чинне законодавство). Отримання окремих емпіричних фактів і законів ще не дають змогу побудувати певну концепцію. Для того щоб пізнати сутність, необхідно обов'язково перейти до теоретичного рівня наукового пізнання. Основна задача теоретичного дослідження для суб'єкта правотворчості – досягнення об'єктивної істини та взаємодії з законом дійсності. Необхідно зауважити, що дійсність як результат попереднього розвитку є початковим пунктом подальшого розвитку, проте, необхідно враховувати всі можливості та передбачити не лише необхідний розвиток, а й можливі негативні випадковості; 4) так само, як і в творчості головним змістом правотворчої діяльності є постановка (тобто виявлення) і розв'язання проблем за допомогою створення, прийняття правових норм, нормативно-правових актів. Наприклад, відповідно до п. 3 ст. 20 Закону України «Про кредитні спілки» резервний капітал призначений для відшкодування можливих збитків кредитної спілки та забезпечення фінансової стійкості. Проте діюче законодавство не передбачає механізмів належного використання та «зберігання» резервного капіталу, що існують в законодавстві зарубіжних країн та виправдали себе на практиці. Проблемою є те, що на практиці резервний капітал кредитної спілки, який є «коштами на чорний день», використовується для надання кредитів, виплати відсотків за вкладками (внесками) членів кредитної спілки та інших операційних витрат. Це відбувається тому, що резервний капітал кредитної спілки обліковується лише окремо в бухгалтерському обліку (знаходиться на відповідному бухгалтерському рахунку), а в дійсності всі кошти знаходяться на одному рахунку (або у касі кредитної спілки). На сьогоднішній день світова криза є «детонатором», який привів в дію існуючі ризики і спровокував досить небезпечні соціально-економічні процеси, у тому числі, у кредитних спілках. Порядок формування резервного капіталу набуває особливої актуальності, оскільки є основним засобом для відшкодування можливих збитків, які притаманні фінансовим установам за економічної небезпеки фінансового ринку. Отже, головна задача суб'єктів правотворчості виявлення певних проблем (прогалин у законодавстві, праві) та їх розв'язання за допомогою пропозицій щодо вдосконалення діючого законодавства (подолання прогалин за допомогою правотворчості).

Третя ознака полягає в тому, що правотворчість здійснюється на основі та в чіткій відповідності до законодавства (в рамках законодавчих приписів). Наприклад, ст. 6 Конституції України передбачає, що органи законодавчої влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України; ст. 93 Основного Закону надає вичерпний перелік суб'єктів законодавчої ініціативи. Крім того, Закон України «Про регламент Верховної Ради України» встановлює порядок внесення та відкликання законопроектів (ст. 89–107); розгляду законопроектів у першому, другому, третьому читаннях (ст. 108–129) тощо. Необхідно зазначити, що така ознака в даному випадку, охоплює декілька аспектів розуміння, а саме: 1) визначає правові засоби, за допомогою яких здійснюється правотворча діяльність; 2) вказує на повну відповідність усіх нормативно-правових актів Основному закону держави.

Четвертою ознакою можна вважати спрямованість на безпосередню реалізацію прав, свобод та інтересів громадян, суспільства через прийняття, зміну, призупинення дії і скасування правових норм. У зв'язку з цим важливо звернути увагу на філософсько-правові погляди Сократа, який висловлює думку щодо справедливої діяльності законодавця: «хто намагається встановлювати закони, які направлені проти блага, той грішить проти того, що законно, і проти закону» [11, с. 156]. Так само Р. Ф. Гринюк, аналізуючи правотворчі процеси в правовій державі, доводить, що правотворчість, завдяки своїй зв'язаності з громадянським суспільством та інтересами народу, а також завдяки своїй вкоріненості в суспільні відносини, завжди відображає загальний інтерес і служить інтересам «загального блага» [2, с. 332]. В контексті нашого питання, «загальне благо» розуміється не просто як сукупність індивідуальних благ у формі норми права (наприклад, право на свободу думки і слова, об'єднання у громадські організації), а їх реалізацію. Немає будь-якого сумніву в тому, що норма права як загальнообов'язкове правило поведінки повинна «діяти», аби не втрати свою цінність (для правотворчості це повинно бути аксіомою), у протилежному випадку норма права, а значить і сама правотворча діяльність, перестане мати «сенс». Очевидно, що створення «ефективної» норми права є одним з головних завдань суб'єктів правотворчості і містить низку важливих елементів, серед яких юридична техніка. Слід погодитися з Т. О. Дідичем, який наголошує, що нормопроектна (правотворча) діяльність співвідноситься з поняттям «юридична техніка» як процес та засоби здійснення окремої роботи в рамках нормопроекування, а саме, написання проекту нормативно-правового акта та його структурна побудова; тобто, нормопроекування (правотворчість) виступає як форма прояву певних технічних засобів юридичного характеру, що уніфікують і вдосконалюють цю діяльність і водночас є критерієм якості НПА [3, с. 110].

Наступною ознакою є компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний). У словнику С. І. Ожегова поняття «компетентний» визначається як обізнаний, авторитетний, знаючий [12, с. 257]. Головань М. доводить, що компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми та завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета та результату діяльності [13, с. 30]. Отже, «компетентнісний» характер правотворчої діяльності зумовлений тим, що така діяльність вимагає від суб'єктів правотворчості відповідних особистісних

властивостей, досвіду, професійних знань, навичок та вмінь не тільки в галузі права, а й економіки, психології, медицини, сільському господарстві тощо для створення «дієвих» правових норм. У зв'язку з цим, одне з головних завдань, яке покладено на суб'єктів правотворчої діяльності – бути здатним співвіднести правову норму (майбутню) з існуючими умовами суспільного буття. Слід зазначити, що компетентність суб'єктів правотворчої діяльності включає функціонально пов'язані між собою компоненти: потребно-мотиваційний (сукупність мотивів, адекватних цілям і принципам правотворчої діяльності); операційно-технічний (сукупність досвіду, знань, умінь, навичок та здатність

їх мобілізувати); рефлексивно-оцінний (здатність передбачати, оцінювати життєві, конкретно правові ситуації, вибрати певну стратегію).

Враховуючи вищенаведені ознаки правотворчості, на нашу думку, можна запропонувати наступне визначення: правотворча діяльність – це юридична, новаторська, творча, компетентна діяльність, яку у відповідності до законодавства здійснюють представники держави, народ, недержавні, некомерційні організації, підприємства тощо по прийняттю, зміни, скасування, призупиненню правових норм, які спрямовані на реалізацію прав, свобод та інтересів громадян, суспільства, держави.

БИБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК / БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК / REFERENCES

1. Алексеев С. С. Право: азбука-теория-философия: Опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. 712 с.
 2. Гринюк Р. Ф. Идея правовой державы: теоретико-правовая модель и практичная реализация. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 388 с.
 3. Дідич Т. О. Генеза правоутворення // Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 20–23.
 4. Лазарев В. В. Проблемы общей теории jus: учеб. для магистрантов юридических вузов. М.: Норма: ИНФРА-М, 2012. 656 с.
 5. Чернадчук В. Теоретичні аспекти бюджетної правотворчості // Підприємництво, господарство і право. 2007. № 11. С. 23–27.
 6. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. К.: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
 7. Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероб. і доп. Х.: Еспада, 2009. 752 с.
 8. Мазур Д. В. Загальне і особливе у правотворчих повноваженнях президентів республік зі змішаною формою правління // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. Юридические науки. 2009. № 1. С. 103–108.
 9. Синха Сурия Пракаш Юриспруденция. Философия права. Краткий курс / Пер. с англ. М.: Издательский центр «Академия», 1996. 304 с.
 10. Наконечна М. Творчість у просторі невизначеності: психологічний аспект [Електронний ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2011_5/07.pdf (дата звертання: 10.11.2013).
 11. Платон. Соч. в 3 т. М.: Мысль, 1968. Т. 1. 623 с.
 12. Ожегов С. И. Словарь русского языка. 13-е изд., испр. М.: Рус. яз., 1984. 816 с.
 13. Головань М. Компетенція та компетентність: досвід теорії, теорія досвіду // Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23–30.
1. Алексеев С. С. Право: азбука-теория-философия: опыт комплексного исследования. М.: «Статут», 1999. 712 с.
 2. Гринюк Р. Ф. Идея правового государства: теоретико-правовая модель и практическая реализация. К.: Концерн «Издательский Дом «Ін Юре», 2004. 388 с.
 3. Дидыч Т. А. Генезис правообразования // Журнал Киевского университета права. 2010. № 4. С. 20–23.
 4. Лазарев В. В. Проблемы общей теории jus: учеб. для магистрантов юридических вузов. М.: Норма: ИНФРА-М, 2012. 656 с.
 5. Чернадчук В. Теоретические аспекты бюджетного правотворчества // Предпринимательство, хозяйство и право. 2007. № 11. С. 23–27.
 6. Ковальский В. С., Козинцев И. П. Правотворчество: теоретические и логические основы. К.: Юринком Интер, 2005. 192 с.
 7. Скаун О. Ф. Теория государства и права (Энциклопедический курс): учеб. Изд-во 2-е, перераб. и доп. Х.: Еспада, 2009. 752 с.
 8. Мазур Д. В. Общее и особенное в правотворческих полномочиях президентов республик со смешанной формой правления // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. Юридические науки. 2009. № 1. С. 103–108.
 9. Синха Сурия Пракаш Юриспруденция. Философия права. Краткий курс / Пер. с англ. М.: Издательский центр «Академия», 1996. 304 с.
 10. Наконечная М. Творчество в пространстве неопределенности: психологический аспект [Электронный ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2011_5/07.pdf (дата обращения: 10.11.2013).
 11. Платон Соч. в 3 т. М.: Мысль, 1968. Т. 1. 623 с.
 12. Ожегов С. И. Словарь русского языка. 13-е изд., испр. М.: Рус. яз., 1984. 816 с.
 13. Головань Н. Компетенция и компетентность: опыт теории, теория опыта // Высшее образование Украины. 2008. № 3. С. 23–30.
1. Alekseev S. S. The law: ABC-theory-philosophy: The experience of the complex research. M.: «Statute», 1999. 712 p.
 2. Griniuk R. F. The idea of the legal state: theory-legal model and the practical implementation. K.: Concern «The Published House «In Ure», 2004. 388 p.
 3. Didytych T. O. Genesis of the law // Journal of Kyiv Law University. 2012. # 4. P. 20-23.
 4. Lazarev V. V. The problems of the general theory: textbook for the masters of science of the high schools of law. M.: Norm: INFRA-M, 2012. 656 p.
 5. Chernadchuk V. The theoretical aspects of the budgetary legality // Business, economy and law. 2007. # 11. P. 23–27.
 6. Kowalski V. S., Kozintsev I. P. The legality: the theoretical and logical principles. K.: Yurinkom Inter, 2005. 192 p.
 7. Skakun O. F. The theory of the state and law (Encyclopedic course): textbook. 2-d edition, revised and amended. H.: Espada, 2009. 752 p.